

HET CULTUREEL ZELFPORTRET

EEN DIGITALE TOOL
OM DE CULTURELE
ONTWIKKELING
VAN DE LEERLING
TE VOLGEN EN TE
VERSTERKEN

AUTEUR: RENSCHE VAN DILLEN // PO

Meetbare ontwikkeling is een van de vier doelen die de overheid nastreeft als in 2013 de landelijke regeling Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK) start. In het veld is er weerstand. Cultuureducatie is niet concreet meetbaar: leerkrachten noemen fantasie, creativiteit en emotie om te kennen te geven dat de waarde van cultuureducatie niet te vatten is in kale cijfers.

Nu, vijf jaar verder, zien we dat leerkrachten beter kunnen benoemen wat de waarde van cultuureducatie is en klinkt steeds vaker de wens om met een goed volginstrument aan de slag te gaan. Om scholen daarbij te helpen ontwikkelde Kunstbalie een digitaal volginstrument: het *Cultureel Zelfportret*. Op dit moment loopt een pilot op vijf basisscholen. Vanaf oktober 2017 is het instrument voor alle scholen beschikbaar.

Een beoordelingsinstrument als startpunt. Foto: Noa Verhofstad in opdracht van De Cultuur Loper, Kunstbalie

DOMEIN 1

IN HUIS: Wat de school met het eigen team in huis heeft aan cultuureducatie

DOMEIN 2

MET DE CULTURELE OMGEVING: Wat de culturele omgeving van de school de leerlingen te bieden heeft

DOMEIN 3

UIT DE GROTE WERELD: Wat de grote wereld van kunst en cultuur de leerlingen te bieden heeft

LEERVRAAG LEERLING CENTRAAL

Het *Cultureel Zelfportret* is een belangrijk instrument in het meerjarige programma *De Cultuur Loper* dat bestaat uit een aanbod van coaching, scholing en een online instrument waarmee scholen de kwaliteit van cultuureducatie kunnen verbeteren. Het programma werd ontwikkeld in het kader van de regeling CMK door Kunstbalie met onder andere Erfgoed Brabant, intermediairs en basisscholen in Noord-Brabant.

Scholen die in het programma participeren, moeten eerst hun visie op cultuureducatie formuleren om daarna stapsgewijs invulling te geven aan de concrete activiteiten die zij willen ondernemen. Het is belangrijk dat daarbij rekening wordt gehouden met de leervraag van de leerling. Maar hoe breng je de visie en de activiteiten van je school in beeld, samen met de - vast zeer diverse - vragen van leerlingen zelf? Dat vraagt nogal wat: de leerling moet een goede leervraag kunnen formuleren en de leerkracht moet het leren stellen van zo'n vraag kunnen begeleiden. Tegelijkertijd moet de leerkracht zijn eigen leeractiviteiten ontwikkelen én moet er ruimte zijn voor reflectie op het proces. Het lijkt een onmogelijke taak, maar leerkrachten hebben doorgaans ervaring met de verschillen in interesses en niveaus van leerlingen. En verder is het natuurlijk een kwestie van vertrouwen in de kracht van het kind zelf.

De rol die de leerling speelt in zijn eigen leerproces is wezenlijk en leerkrachten weten als geen ander dat leerlingen in staat zijn daar richting aan te geven.

MEETBAAR EN MERKBAAR

Vanaf de start van *De Cultuur Loper* heeft Kunstbalie zich ingezet om na te gaan hoe de culturele ontwikkeling van de leerling inzichtelijk te maken viel. Men wilde voorop laten staan dat de leerling zelf aan zet is bij het verwerven van inzicht in zijn leerproces en dat het volgen van dat proces dus beslist geen zaak van de leerkracht alleen diende te zijn. Op grond van deze overwegingen is het volginstrument *Cultureel Zelfportret* ontstaan. Steeds is de leidraad bij het gebruik van het *Cultureel Zelfportret* de vraag: 'Wat is de waarde voor dit kind van wat ik zie?'

In het volginstrument staan culturele competenties centraal, waardoor leerkracht en leerling (en ouder) als het ware dezelfde taal kunnen spreken. Een competentie is een samenhangend geheel van vaardigheden, kennis en attitude. Er worden drie competenties onderscheiden waarmee een school cultuureducatie een inhoudelijke richting kan geven: onderzoeken, creëren en het vermogen te reflecteren.

Voor de leerkracht zijn drie vragen van belang: 'Wat heeft mijn leerling geleerd?', 'Waarin is mijn leerling gegroeid?' en 'Hoe worden de doelen van onze school zichtbaar?' Het zijn

vragen die *meetbaar* beantwoord kunnen worden vanuit de culturele competenties, de domeinen van cultuureducatie (zie kader) en de beschrijving van de culturele ontwikkeling van leerlingen in vier fasen. In het *Cultureel Zelfportret* zijn deze fasen verbeeld aan de hand van vier 'personas', die op hun beurt gebaseerd zijn op het SLO-leerplankader en *Cultuur in de Spiegel*.

De leerling laat met zijn *Cultureel Zelfportret* zien: 'Dit kan ik, dit ben ik!' en stelt zich de vraag: 'Wat wil ik (nog meer) leren?' Dit deel is het *merkbare* deel dat gaat over de doelen van de leerling zelf, het leren stellen van leervragen en de leerling die zelf antwoord leert te geven op de vraag: 'Wat betekent voor mij wat ik maak of meemaak?'

DIGITAAL EN ANALOOG

De basis van het *Cultureel Zelfportret* is een digitaal portfolio dat de leerling vult met werk, leervragen en vorderingen. Ook de leerkracht kan er activiteiten of opdrachten in plaatsen, vragen stellen aan de leerling, tips en complimenten geven. Het proces begint letterlijk met het maken van een zelfportret dat allerlei vormen kan aannemen: van een foto van voorwerpen die de kleuter uitzoekt voor zijn 'dit ben ik nu' tot de bovenbouwer die een animatie of een lied maakt. De leerkracht verschaft het kader. Zijn inschatting van wat de leerling kan, maar ook zijn eigen zelfvertrouwen bepaalt de reikwijdte van dat kader. Door elk jaar minimaal één zelfportret te maken verbeeldt de leerling in de loop van zijn schoolcarrière zijn ontwikkeling. De volgende stap is het formuleren van de eigen leervraag. De leerling wordt daarbij ondersteund door een korte *wizard*, een soort stappenplannetje dat leidt naar een activerende leervraag. De competenties vormen

de ruggengraat van de *wizard*, maar deze zijn voor de leerling vertaald in heldere, ervaringsgerichte vragen. Uiteindelijk stelt de leerling zich een vraag die hem helpt te onderzoeken hoe hij iets maakt (dat kan in elke discipline zijn) of hoe hij ergens meer kennis over kan opdoen. Ook hier houdt de leerkracht de regie: de ruimte die hij biedt in de vraagstelling wordt bepaald door het kader dat hij de leerling geeft.

REFLECTIEGESPREKKEN

Nu leerkracht en leerling het *meetbare* en *merkbare* kunnen benoemen, moet er ruimte zijn waar beide samenkomen. Dat gebeurt in het reflectiegesprek. Hier wordt duiding gegeven aan het zelfportret en de uitkomsten van de leervraag. Het *Cultureel Zelfportret* ondersteunt reflectiegesprekken tussen zowel leerkracht als leerling als tussen leerlingen onderling. Dat hoeft niet per se te gebeuren met de computer ernaast, maar kan ook gedaan worden met de speciaal daarvoor ontwikkelde reflectiekaartjes. De opbouw van het reflectiegesprek is voor leerlingen onderling gelijk aan dat tussen leerkracht en leerling. De weerslag van het gesprek vindt in woord én beeld plaats.

TOT SLOT

Het is belangrijk dat scholen vanuit hun eigen visie gebruik maken van het volginstrument. Dat is vooral een raamwerk om tot onderzoeksvragen te komen die geduid worden als meetbare en merkbare groei. Die eigen ruimte is wezenlijk. Daarin kunnen leerkracht en leerling ontdekken wat hun echte behoefte is tijdens het cultuureducatieve leerproces. ❖

Renske van Dillen was projectleider Cultureel Zelfportret bij Kunstbalie. Ze is nu als docent onderzoeksvaardigheden en theorie verbonden aan de kunstacademie AKV|St.Joost.

NIEUWSGIERIG GEWORDEN?

- > www.decultuurloper.nl/verdieping/id-5584/volginstrument-de-cultuur-loper
- > www.culturelecompetenties.nl